

Klemens von Metternich: Politika ravnoteže od Napoleonskih ratova do srpanjske revolucije

Lekaj, Paul

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:159495>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Odjel za povijest

KLEMENS VON METTERNICH:
POLITIKA RAVNOTEŽE OD NAPOLEONSKIH
RATOVA DO SRPANJSKE REVOLUCIJE

Završni rad

Kandidat: Paul Lekaj

Mentor: izv. prof. dr. sc. Alexander Buczynski

Zagreb, svibanj 2018.

Sadržaj

1. UVOD	2
2. AUSTRIJA U BORBI PROTIV REVOLUCIONARNE FRANCUSKE	3
2.1. Prvi koalicijski rat (1792. – 1797.)	3
2.2. Drugi koalicijski rat (1799. – 1802.)	3
2.3. Treći koalicijski rat (1805.)	4
2.4. Godina 1809.	4
3.5. Početak Metternichove diplomacije i Napoleonov pad	5
3. EUROPSKI KONCERT	7
3.1. Bečki kongres	7
3.2. Sveta alijansa	8
3.3. Metternichov sustav kongresa	10
3.4. Kriza kongresnog sustava	11
4. BAZA AUSTRIJSKE MOĆI U SREDNJOJ EUROPI	12
4.1. Njemačke države	12
4.2. Talijanske države	14
5. BALANSIRANJE IZMEĐU DVIJU SILA	16
5.1. Velika Britanija	16
5.2. Rusija	17
7. ZAKLJUČAK	20
8. IZBOR IZ BIBLIOGRAFIJE	21
8.1. Literatura	21

1. UVOD

Godina 1815. nije samo važna zbog konačnog pada Napoleona, ona još obilježava kraj četvrt stoljeća neprestanih europskih ratova i završetak kaosa nastalog Francuskom revolucijom. Međutim, još je jedan važan događaj obilježio 1815. godinu. Riječ je o Bečkom kongresu, koji je sazvan nakon Napoleonova pada kako bi pobjednici skrojili novu kartu Europe te uspostavili mir i stabilnost na kontinentu.

Austrijski knez Klemens von Metternich bio je ključna figura u postavljanju temelja za konzervativni red koji bi trajao generacijama. Brojne knjige i članci posvećeni ovom čovjeku i njegovoj diplomatskoj karijeri pokazuju važnost njegove politike za europsku povijest. Godine 1809. Klemens von Metternich imenovan je za ministra vanjskih poslova Austrije, a 1821. godine postaje kancelar te će tu dužnost obnašati sve do svoga pada 1848. godine.

Razdoblje od 1815. do 1848. u historiografiji se još naziva „Metternichova era“. Tijekom tog perioda Metternich ne samo da je kontrolirao vanjsku politiku Austrijskog Carstva, nego je ujedno i diktirao europsku politiku. Različitim kongresima i vještim sklapanjem saveza konzervativnih sila stvorio je novu vrstu diplomacije – politiku ravnoteže. Trebalo je gotovo 100 godina prije nego što je Europa ponovno bila ispunjena još jednim velikim ratom Napoleonskih razmjera.

Kako bi što preciznije mogao analizirati i pojasniti Metternichovu konzervativnu politiku važno je objasniti procese koji su trajali tokom ratova protiv Napoleona. Stoga ću ovaj rad započeti prikazom Koalicijskih ratova protiv revolucionarne francuske vojske kako bi dao lakši uvid u događaje koji slijede. Ipak, najviše je pažnje posvećeno Europskom koncertu kao pokazatelju Metternichove diplomatske moći i sposobnosti. Pokušat ću objasniti kako je sustav konzervativnih vladara uspio Europu sačuvati od ratova velikih razmjera u 19. stoljeću. Ključan dio rada odnosi se na Metternichovu politiku ravnoteže, koja je najbolje opisana balansiranjem između dviju sila – Velike Britanije i Rusije. Također će biti riječ o istočnom pitanju i važnosti opstanka Osmanskog Carstva za Metternichovu Austriju.

2. AUSTRIJA U BORBI PROTIV REVOLUCIONARNE FRANCUSKE

2.1. Prvi koalicijski rat (1792. – 1797.)

Vrijeme prosvjećenog apsolutizma u Austriji bližilo se svome kraju. Nakon smrti cara Leopolda II., vlast preuzima njegov sin Franjo II. (1792.-1835.), koji nije bio nadahnut revolucionarnim idejama kao njegova mlađa braća Karlo i Johann. Držanje austrijskih političara također postaje opet konzervativno, u želji održavanja sustava monarhističke Europe nasuprot liberalnim idejama Francuske revolucije.¹

Godine 1792. na inicijativu žirondinaca, francuske revolucionarne mase ustale su u borbu protiv starog europskog poretka. U pomoć Prusiji priskaču Austrija, Rusija i Sardinija te tvore Prvu koaliciju. Međutim, početne pobjede koalicije zasjenila je pobjeda francuske kod Jemappesa (godine 1792.), čime je izgubljena Belgija i svo područje lijevo od Rajne. Poremećaj europske ravnoteže izazvan porazom kod Jemppesa pokušala je suzbiti velika koalicija, u koju su uz prethodno navedene države, bile uključene i Engleska, Španjolska te Nizozemska. Iako je nadvojvoda Karlo pobijedio na južnonjemačkom ratištu 1796. godine, odlučujući događaj odigrao se u Italiji. Nakon što je Napoleon potjerao sve Austrijance iz Lombardije, njegova vojska napreduje te prodire u Štajersku, što je navelo Austriju na sklapanje mira u Campo Formiju 1797. godine.² Tim je mirom Austrija bila prisiljena odreći se nizozemskih i talijanskih posjeda te lijeve obale Rajne, čime se potajno odrekla Njemačkog Carstva. Mirom u Campo Formiju prestaje postojati višestoljetna pomorska sila Mletačka Republika te Venecija, zajedno sa Istrom i Dalmacijom, postaje dio Austrijskog Carstva.³

2.2. Drugi koalicijski rat (1799. – 1802.)

Nakon što je poraz u Prvom koalicijskom ratu promijenio političku kartu Europe, na inicijativu Engleske nastala je nova koalicija u cilju sprječavanja Francuske ka putu prema velesili. Drugi je koalicijski rat započeo savezničkim pobjedama kod Ostracha i kod Stockacha 1799. godine. Međutim, Napoleonovim povratkom iz Egipta i preuzimanjem vlasti u Francuskoj situacija se mijenja. Uspješnom intervencijom u Italiji odnosi odlučujuću pobjedu

¹ ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 220

² ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 220-221

³ *Povijest svijeta: od početka do danas* 1977: 547

u bitci kod Marenga 1800. godine, čime su saveznici prisiljeni na mir u Lunevilleu, kojim su potvrđene odredbe Campo Formija.⁴

2.3. Treći koalicijski rat (1805.)

Godine 1805. Austrija je ponovno udružila snage s Engleskom i Rusijom, a toj se koaliciji pridružila još i Švedska. Za razliku od prethodna dva, Treći koalicijski rat od samog je početka imao loši tok. Nakon što su Baden, Wurtemberg i Bavarska odlučile stati na Napoleonovu stranu, on je s lakoćom odnio pobjedu kod Ulma u južnoj Njemačkoj te zaposjeo Beč 1805. godine. Iako su saveznici odnijeli pobjedu u Italiji te je britanska flota u pomorskoj bitci kod Trafalgara porazili Napoleona, saveznici su pretrpjeli gorak poraz kod Austerlitz. Nakon što se ruski car Aleksandar I. vratio u Rusiju, Austrija je prepuštena sama sebi te prisiljena na velike teritorijalne gubitke mirom u Požunu 1805. godine. Prema mirovnim uvjetima Austrija se morala odreći Venecije, Istre i Dalmacije, južnonjemačkih teritorija i Tirola, koji je pripojen Bavarskoj.⁵

Posljedica austrijskog poraza najviše se odrazila na promjene u Njemačkim državama. Bitka kod Austerlitz uništila je posljednju nadu cara Franje II. o uspostavi univerzalne monarhije. Naime, Napoleon je 1806. godine na ruševinama Svetog Rimskog Carstva stvorio Rajnski savez, koji je uključivao preostale njemačke države izuzev Hannovera, Prusije i Austrije.⁶ Kao odgovor na to, car Franjo II. uzeo je naslov austrijskog cara te se odrekao rimsko-njemačke carske titule i službeno objavio ukidanje Svetog Rimskog Carstva.⁷

2.4. Godina 1809.

Godine 1805. na mjesto austrijskog ministra vanjskih poslova dolazi grof Johann Phillip Stadion, koji se zalagao za suprotstavljanje Francuske hegemonije na kontinentu. On je zajedno sa svojim istomišljenicima smatrao kako se borba protiv Napoleona mora podići na razinu naroda.⁸ Podršku za ratnu opciju pronalazi u publicistu i teoretičaru politike ravnoteže Gentzu te austrijskom veleposlaniku u Parizu knezu Klemensu von Metternich, Nijemcu iz Porajnja sa

⁴ ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 221

⁵ ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 222-223

⁶ *Povijest svijeta: od početka do danas* 1977: 547-548

⁷ ZOLLNER, SCHUSSEL 1977: 223

⁸ ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 224

zapadnoeuropskim odgojem i svjetonazorom. Konačna odluka pala je u veljači 1809. godine: Austrija odlazi u rat.⁹

Ubrzo se pokazalo kako je Austrija počinila ogromnu pogrešku. Naime, Austrija ne može računati na svoje saveznike; Engleska se nalazi zemljopisno daleko, Švedska je slaba, a Rusija je ovaj puta na strani Napoleona zbog svojih vlastitih ciljeva. Pod takvim okolnostima Prusija je odlučila ostati neutralna. Poraz kod Wagrama 1809. godine uništio je sav optimizam naroda Austrijskog Carstva. Odredbe određene mirom u Schonbrunnu bile su izrazito nepovoljno po Austriju: Salzburg i Hausruck pripojeni su Bavarskoj; Kranjska i cijela Hrvatska južno od Save pripojene su, zajedno sa Istrom i Dalmacijom, Ilirskim pokrajinama.¹⁰

Godinu 1809. možemo navesti kao prijelomnu godinu u povijesti Austrijske Carevine. Događaji koji su zadesili Carevinu odredili su njezinu politiku u idućih 40 godina. Austrija postaje Europi potrebna. Bolje rečeno, velesile su se složile da bi ponovno uskrснуće univerzalne monarhije bilo bezopasnije u rukama habsburgovaca nego u rukama neke druge i ambicioznije velesile. Nakon Napoleonova pada, Austrija je zajedno s Prusijom povratila status velesile. Međutim, Prusija je taj status stekla oštrim reformama i reorganizacijom vojske, dok se Austrija oslanjala na svoju diplomaciju.¹¹

3.5. Početak Metternichove diplomacije i Napoleonov pad

Godine 1809. za novog je ministra vanjskih poslova imenovan Klemens von Metternich, koji će idućih trideset i devet godina predstavljati Austriju pred Europom. Upravo je on bio oličenje nove diplomatske Austrije.¹² Dolaskom na vlast činio je sve kako bio vratio Austriji ugled pred europskim državama. Zbog kontinentalne blokade Engleske u Francuskoj dolazi do privredne krize i općeg nezadovoljstva naroda. Napoleon je u legitimnosti tražio oslonac za svoje novo Carstvo, a kako mu Josefina nije više mogla podariti potomke, odlučio se oženiti Mariom Luiseom, kćeri austrijskog cara. Samim time, Austrija se vezala za Francusku te je dobila odgodu u plaćanju ratne odštete. Bio je to prvi diplomatski uspjeh mladog Metternicha.¹³

Savezništvo s Austrijom za Napoleona nije bilo od nekog značaja do 1812. godine, kada se počinje pripremati za pohod na Rusiju. Kako bi zaokružio kontinentalnu blokadu, Napoleon

⁹ OKEY 2001: 72

¹⁰ ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 224-225

¹¹ TAYLOR 1990: 43-44

¹² TAYLOR 1990:44

¹³ ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 227

je svom silom želio slomiti i pokoriti Rusko Carstvo. Međutim, pokretljiva ruska obrana pod vodstvom generala Kutuzova nanijela je Napoleonu poraz. Pobjeda u Rusiji potaknula je ruskog cara Aleksandra na nastavak rata.¹⁴ Godine 1813. sporazumom u Kalischu došlo je do Rusko-pruskog saveza, a tome savezu priključile su se Velika Britanija i Švedska, a nedugo zatim i Austrija. U listopadu 1813. godine koalicija je zadala poraz Napoleonu u bitci kod Leipziga. Raspao se Rajnski savez, a Bavarska i Ilirske pokrajine dolaze pod austrijsku vlast. Napoleon je odbio ponuđeni sporazum kojim bi se granice Francuske države vratile na one iz 1789. godine, na što su savezničke snage odgovorile pohodom na Pariz. U francuskom glavnom gradu održao se Pariški mir 1814. godine, ali zbog opsežnih pitanja oko europskih granice ugovoreno je sazivanje Bečkog kongresa.¹⁵

Nakon što je Metternich preuzeo ministarsku fotelju 1809. godine, stvorio je o sebi reputaciju koju Europa neće moći tako lako zaboraviti. Vješto je iskoristio Napoleonov poraz u Rusiji, time što se prvotno pozicionirao kao posrednik između Francuske i savezničkih sila; zatim Austrija zauzima neutralan položaj, da bi se nedugo nakon organizacije vojske priključila koaliciji protiv Francuske. Zanimljivo, učinivši sve to, u nijednome trenutku nije izazvao Napoleona na preventivni napad na Austriju.¹⁶ Metternich je svojom diplomatskom vještinom uspio provesti Austriju kroz teško razdoblje od 1809. do 1814. godine, da bi zatim od nje stvorio središte novog europskog poretka nastalog nakon Napoleonova pada.¹⁷

¹⁴ *Povijest svijeta: Od početka do danas* 1977: 548

¹⁵ ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 228

¹⁶ OKEY 2001: 72

¹⁷ TAYLOR 1990: 44

3. EUROPSKI KONCERT

3.1. Bečki kongres

Temelj međunarodnom poretku 19. stoljeća postavljeni su na Bečkom kongresu 1814./15. godine, time je označen kraj razdoblja francuskih ratova. Cilj Bečkog kongresa bio je obuzdati Francuski ekspanzivni apetit, izbjeći revoluciju uz pozivanje na načelo legitimnosti – koje se sastoji u prihvaćanju vlasti vladara temeljene na *božjoj volji* – te uspostaviti nove teritorijalne granice. Europski novi poredak utvrđen je diplomatskim putem bez konzultiranja naroda te je cijeli poprimio oblik restauracije, što je bilo u srži konzervativne politike. Iako su europski državnici pozivali na načelo legitimiteta, oni nisu imali želje, a niti su mogli povratiti stanje prije Francuske revolucije.¹⁸

U jesen 1814. godine sastali su se predstavnici Saveza četvorice; Austrije, Rusije, Prusije i Velike Britanije, zajedno s predstavnikom Francuske. Nitko se prema agresoru Francuskoj nije odnosio kao prema pobijeđenoj državi, a to je upravo bilo u cilju samog kongresa – ravnoteža snaga. Iako je pobjednicima na Bečkom kongresu teško palo pokazati velikodušnost prema agresoru Francuskoj, državnici su polazili od pretpostavke da bi za trajniji europski mir bilo bolje da Francuska ne bude nezadovoljna i zakinuta mirovnim odredbama. Konferencijama je predsjedao Metternich, ali s obzirom da se kongres održavao u Beču, car Franjo II. uvijek je bio u blizini. Knez von Hardenberg zastupao je Prusiju, a novi francuski vođa Luj XVIII. oslonio se na Talleyranda, francuskog ministra vanjskih poslova. U ime Rusije, osobno je prisustvovao car Aleksandar I., dok je pregovarač Engleske bio njen ministar vanjskih poslova lord Castlereagh. Predstavnici su ostvarili ono što su naumili – mir. Naime, Europa je nakon Bečkog kongresa doživjela jedno od najduljih razdoblja mira u svojoj povijesti.¹⁹

Međunarodni poredak zasnovan u ime ravnoteže nije se oslanjao na silu, nego na osjećaj zajedničke vrijednosti, što dokazuje kako su državnici ravnotežu izvrsno konstruirali. Dakle, politika ravnoteže ograničavala je mogućnost uporabe sile te sam osjećaj pravde smanjuje pomisao na uporabu sile. Takvu je ravnotežu mogla uzdrmati jedino sila kakvu nije bilo moguće sakupiti. Uspostavljanje ravnoteže nije bio težak zadatak, osobito radi toga što nije postojao pojam nacionalnog samoodređenja, državnici nisu bili opterećeni podjelom teritorija na etnički homogene države. Tako je pozicija Pruske učvršćena u Njemačkoj, dok je Nizozemska

¹⁸ *Povijest svijeta: Od početka do danas* 1977: 553

¹⁹ KISSINGER 2000: 67-68

Monarhija stekla teritorij austrijske Nizozemske – Belgiju. Nekoć trgovački i pomorski moćna Genova pripala je Sardinijском Kraljevstvu. Nadalje, Francuska se morala odreći svih teritorija osvojenih revolucionarnim ratovima te se vratiti granicama prije 1789. godine, dok je carskoj Rusiji dodijeljen središnji dio Poljske.²⁰

Što se tiče Austrije, dolazi do ponovnog ujedinjenje s Tirolom i Vorarlbergom, vraćeni su dijelovi Gornje Austrije, osim grada Salzburga koji je pripao Bavarskoj. Ilirske provincije i Tarnopolski okrug, koji je od 1809. godine bio pod vlašću ruskog cara, Metternich je uspio vratiti Austriji, dok je Rusiji dopustio veći dio Poljske. Nadalje, Metternich je želio postići zatvoreniju geografsku cjelovitost Carstva, stoga mu nije teško palo odreći se Belgije, koja se ujedinila s Nizozemskom, te Predgorja. Glavni geostrateški cilj bio je osiguravanje položaja u Italiji. Lombardija i Venecija priključile su se Austrijskom Carstvu, Toskana i Modena smještene su ispred austrijskog teritorija, dok se pod austrijsku vlast ubraja i teritorij Marije Luise nad Parmom i Modenom.²¹

Kako su sve države prihvatile politiku ravnoteže i vladavinu prema načelu legitimnosti, Bečki kongres možemo pripisati kao pobjedu za Metternicha. Poput ostalih državnika kongresa, strahovao je da će nova opasnost doći ponovno iz Francuske. Naime, Napoleonovo se Carstvo temeljilo na francuskoj prevlasti u Italiji i zapadnoj Njemačkoj, a sada su se obje našle pod austrijskom vlašću. Doduše, Njemački savez bio je sastavljen od 39 država, no one su bile podložne Austriji i njenoj politici. Metternichova diplomatska vještina sastojala se u poticanju drugih sudionika kongresa da svoje nesporazume podrede zajedničkom sustavu vrijednosti. Nakon Bečkog kongresa, Klemens von Metternich bio je, uz cara Franju II., najutjecajnija politička figura u Carstvu, te će takav ugled zadržati do Revolucije 1848. godine.

3.2. Sveta alijansa

Nakon kongresa u Beču, Francuska je još uvijek izazivala strah kao agresivna i destabilizirajuća sila za novi poredak. Kako bi izrazili odnos između ravnoteže snaga i načela legitimiteta, državници su u Beču stvorili Savez četvorice koji se sastojao od Velike Britanije, Prusije, Austrije i Rusije, te Svetu alijansu, sporazum između konzervativnih vladara istočnih sila – Prusije, Austrije i Rusije. Samim time, Savez četvorice imao je zadaću da svojom

²⁰ KISSINGER 2000: 68

²¹ ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 230

nadmoćnom silom u samom korijenu uništi francuske težnje, dok je Sveta alijansa svoju svrhu posvetila suočavanju s liberalnim i nacionalnim strujanjima.²²

Predlagatelj skice Svete alijanse bio ruski car Aleksandar I., no ona zapravo „nije bila državni ugovor, nego vjersko-ideološki manifest kojim su se potpisnice izjasnile za načelo vladanja *po milosti božjoj*, za *načelo legitimiteta* i za *patrijarhalni sistem vladavine* i obvezale se da će se uzajamno pomagati ako ti principi budu ugroženi“.²³ Međutim, Metternich je skicu ruskog cara preradio u Svetu alijansu, kojoj vjerski imperativ koristi kao sredstvo očuvanja *statusa quo* u Europi. Drugim riječima, kako bi očuvale mir u Europi vodeće sile Svete alijanse ovlastile su se na kongresu u Opavi 1820. godine da interveniraju u unutrašnjim pitanjima drugih europskih država.²⁴

Engleski ministar vanjskih poslova Castlereagh nije mogao podržati Svetu alijansu zbog uvođenja općeg prava, odnosno obveze upletanja u unutrašnje stanje drugih država. Za razliku od Castlereagha, Metternich je u Svetoj alijansi uvidio priliku da ruskog cara obuzda u „unilateralnom eksperimentiranju misionarskih nagnućima“ te da ruskog cara obveže na priznavanje načela legitimnosti. Naime, Sveta alijansa je objedinila konzervativne vladare u borbi protiv revolucije, no ona ih je također objedinjavala isključivo na zajedničko djelovanje, dajući Metternichu pravo na veto glede ruske vanjske politike. Upravo zbog svog uzvišenog imena koje je skretalo pažnju s uvođenja moralne obveze u odnos između država članica, Sveta alijansa bila je najoriginalniji aspekt Bečkog kongresa. U 18. stoljeću svi su europski vladari upravljali zemljom po principu Božje volje, odnosno sve su unutrašnje institucije bile kompatibilne. Samim time, ti se isti vladari nisu osjećali ugroženim te su vodili međusobne sukobe baš zato što su unutrašnje institucije smatrali nepovredivima. Metternich je također vjerovao da međunarodno ponašanje zemlje određuje priroda domaćih institucija te je mir izjednačio s legitimnom vlašću. Od drevnih dinastijskih kuća očekivao je mir i stabilnost u Europi pa otud i osnovnu strukturu međunarodnih odnosa. Dakle, glavna veza u međunarodnim odnosima postaje legitimizam.²⁵

Nakon 1815. godine, Metternich je preuzeo vodeću ulogu u vođenju međunarodnog sustava i u tumačenju prava i potreba Svete alijanse. No, tu je ulogu morao preuzeti zbog nepovoljnog položaja u kojem se nalazila Austrija. Njezine domaće institucije sve su se teže

²² KISSINGER 2000: 71

²³ *Povijest svijeta: Od početka do danas* 1977: 555

²⁴ KISSINGER 2000: 72

²⁵ KISSINGER 2000: 72

nosile s prodorom liberalizma i nacionalizma u 19. stoljeću. Dok se utjecaj u Njemačkoj polako gubio u korist Prusije, Ruska se opasnost nadvila nad Balkanom. Također, tu je uvijek bila Francuska, koja je samo čekala da se dočepa Richelieuove ostavštine u Srednjoj Europi. Naime, Richelieu se u 17. stoljeću zalagao za nestabilnu i razjedinjenu Srednju Europu, koja će kasnije u povijesti Francuskoj služiti kao mamac za teritorijalnom ekspanzijom. Tako je nakon Tridesetogodišnjeg rata (1618. – 1648.) svim sredstvima sprječavao nastanak velesile na njemačkoj granici. Metternich nije mogao dopustiti da navedene opasnosti pretvore u oružani sukob jer je znao da će se Austrija potpuno iscrpiti. Kako bi zaobišao sukobe, Metternich je provodio politiku izbjegavanja krize putem moralnog konsenzusa te diskretnog podupiranja nacije spremne na sukob – Velika Britanije nasuprot Francuske u Nizozemskoj, Velika Britanija i Francuska nasuprot Rusiji na Balkanu, te manje njemačke države nasuprot Prusiji.²⁶

Zahvaljujući Metternichovom diplomatskom umijeću, Austrija je uspjela svoje najveće saveznice, ujedno i najveće geopolitičke prijetnje, uvjeriti da je ideološka opasnost važnija od geostrateških prilika koje im se ukazuju. Samim time Prusija nije željela iskoristiti njemački nacionalizam kako ne bi ugrozila austrijsku prevlast, dok ruski carevi Aleksandar I. i Nikola I. nisu iskoristili raspad Osmanskog Carstva isključivo u korist ruske geopolitičke prilike, baš kao što će to učiniti njihovi nasljednici u 20. stoljeću. Obje su se države suzdržavale akcije, jer se to kosilo s principom održavanja *statusa quo*. Metternichov sustav produljio je umornom Austrijskom Carstvu život za 100 godina.²⁷

3.3. Metternichov sustav kongresa

Konzervativna politika solidarnosti našla svoj politički izraz u Europi nakon 1815. godine u sistemu saveza između velikih sila te u nizu kongresa. Jezgru Europskog koncerta činio je Četveročlani savez kojeg su 1815. godine sklopile Velika Britanija, Prusija, Austrija i Rusija. Godine 1818. na kongresu u Aachenu bila je i Francuska primljena u Savez četvorice, koji je time bio proširen u savez pet sila – pentarhiju. Peteročlani savez preuzeo je ulogu Saveza četvorice te se zalagao za očuvanje *statusa quo* u Europi.²⁸

Kada je Južnu Europu pogodio niz revolucija 1820. godine, Metternich je pokušao povećati djelotvornost alijanse kako bi zadržao duh konzervativizma. Godine 1820. održao se kongres u Opavi na kojem su konzervativne sile pentarhije, ujedno i članice Svete alijanse –

²⁶ KISSINGER 2000: 73

²⁷ KISSINGER 2000: 74

²⁸ *Povijest svijeta: Od početka do danas* 1977: 555

Austrija, Prusija i Rusija – samoj sebi donijele pravo poduzimanja političke i vojne mjere protiv revolucionarnih pokušaja u drugim zemljama. Na kongresu u Ljubljani 1821. godine, ponovno su tri konzervativne sile samostalno provele odluku da austrijske trupe vrate na prijestolje napuljskog kralja te ugase nemire u Kraljevstvu Pijemonta i Sardinije. Engleska je odbacila načelo intervencije, a Francuska je ostala suzdržana. Na posljednjem kongresu u Veroni 1822. godine dolazi do konačnog raskida između Velike Britanije i pentarhije. Naime, Francuska je pristala zajedno sa trima istočnim silama intervenirati u Španjolskoj u korist dinastije Bourbona, dok je novi engleski premijer George Canning taj postupak osudio.²⁹

3.4. Kriza kongresnog sustava

Prvi razdor unutar Svete alijanse uzrokovala je Srpanjska revolucija u Francuskoj 1830. godine. Odjek te revolucije bio je značajan čak i u Austriji; ali je državna sila, kao i u državama Njemačkog saveza, uspjela očuvati stabilnost i red na kojima je Metternich inzistirao. Na Apeninskom poluotoku morale su intervenirati austrijske trupe u Modeni, Parmi i u Vatikanu. Nakon Srpanjske revolucije, sustav europske solidarnosti raspao se na dva bloka: *liberalni blok* činile su Francuska i Velika Britanija, dok *istočni konzervativni blok* činile su Austrija, Rusija i Prusija. No, zbog suprotnosti Francuske i Britanije oko istočne krize, liberalni blok raspast će se 1841. godine. Nakon žestokih borbi, Poljski su ustanak ugušili Rusi. No, konzervativna revolucija pobijedila je u Belgiji, koja se tada mogla odvojiti od Nizozemske. Kako su se zapadnom Europom počele širiti liberalne snage, Metternich je pokušao srednju i istočnu Europu zaštititi od revolucionarnih utjecaja, a nadao se kako će to postići uz pomoć Prusije i Rusije.³⁰

Godine 1830. politička je napetost u Austriji počela rasti istodobno s napetostima izazvanim oživljavanjem nacionalnih pokreta slavenskih naroda. U maloj gradskoj republici Krakov došlo je do nemira, a kao posljedica tog ustanka podignut je i ustanak plemstva u Galiciji. Međutim, ustanak je srušen pred otporom poljskih i ruskih seljaka, koji su intervenirali prije austrijske vojske. Seljaci nisu pristali zamijeniti austrijski Zakon o zaštiti seljaka poljskom plemićkom vlašću. Austrija je, uz suglasnost Prusije i Rusije, anektirala slobodnu republiku Krakov. Valja napomenuti i revolucionarna zbivanja Čeha i Mađara. Česi su se nadali ukidanju *Posebnog zemaljskog poretka* iz 1627. godine, ili dobivanjem vlastite uprave. *Panslavenizam*, iako samo zastupljen u književnosti i političkoj literaturi, predstavljao je Beču posebnu sumnju.

²⁹ *Povijest svijeta: Od početka do danas* 1977: 556

³⁰ DUKOVSKI 2005: 53

Pokreta i pobuna bilo je i u državama Njemačkog saveza; ponajprije u Dresdenu, Leipzigu, Goetingenu i Hessenu. U Braunschweigu je vladar vojvoda Karlo bio prisiljen prepustiti mjesto svome bratu Vilimu, a u Hessenu je također zamijenjen omrznuti vladar. No, posljedice su ostale unutar samih država te nisu utjecale na uznemiravanje *statusa quo*. Kako svi ti pokreti nisu bili povezani, nisu mogli ozbiljnije ugroziti stanje u ostalim državama Njemačkog saveza. Međutim, dolazi do ponovnog političkog oživljavanja u Prusiji te u ostalim njemačkim državama.³¹

Bečki kongres, na kojemu je utvrđen novi europski poredak, bio je sav u duhu restauracije te se činilo kako niti jedna revolucija ne može uzdrmati Metternichov konzervativni sustav. No, francuska Srpanjska revolucija pokazala je kako politika restauracije ne može izaći na kraj s prodorom i širenjem liberalnih ideja. Srpanjska revolucija dala je poticaj svim liberalnim pokretima, te ujedno pridonijela razvoju ustavnih poredaka u Europi.³²

4. BAZA AUSTRIJSKE MOĆI U SREDNJOJ EUROPI

4.1. Njemačke države

Najtežim pitanjem kongresa održanog u Beču 1815. godine pokazao se njemački problem, jer Sveto Rimsko Carstvo raspalo se 1806. godine te nije moglo biti uskrsnuto. Bečkim kongresom započinje postupak spajanja i formiranja novih država srednje veličine, a nosioci te politike bili su austrijski ministar vanjskih poslova Metternich i engleski ministar vanjskih poslova Castlereagh. Njihova realistička politika polazila je od odnosa provedenih na račun crkvenih knezova (*konfiskacija*) i manjih državnih staleža (*medijalizacija*). Započinje proces Pruske ekspanzije u središnje i zapadne krajeve, tako da su područja na lijevoj obali Rajne podijeljena između Prusije, Bavorske i Hessen-Darmstadta, dok se Austrija povlači s rajnske linije. Međutim, dio Njemačke od ušća Majne preko Hessena i Tiringije do Saske, ostao je u državnom pogledu rascjepkana zona.³³ Svaka vrsta ponovnog uspostavljanja Carstva pod vodstvom Habsburgovaca značila je nepovoljan položaj za Prusiju. Na kongresu, Metternich se izričito protivio pruskim zahtjevima za Saksonijom, što je išlo na štetu Prusije.³⁴

³¹ DUKOVSKI 2005: 53-54

³² DUKOVSKI 2005: 54

³³ *Povijest svijeta: Od početka do danas* 1977: 553-554

³⁴ ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 230

Njemački savez stvoren je 1815. godine na Bečkom kongresu, a činilo ga je 39 članica od kojih su 34 države, četiri slobodna kraljevska grada te njemački dijelovi Austrije. To je bio labav savez u kojemu je državnost njegovih članica ostala očuvana, međutim ograničavao se na Sporazumom navedene ciljeve. Savezne je poslove obavljao savezni parlament u Frankfurtu, *Bundestag*, sastavljen od opunomoćenika država članica s imperativnim mandatom Austrije kao predsjedničke sile. Funkcioniranje Saveza osnivalo se na sporazumu između Austrije i Prusije, a sam je Savez po Metternichovoj želji postao savez vladara i tvorio je, zajedno s talijanskim državama, bazu austrijske moći u Srednjoj Europi nasuprot Francuskoj i Rusiji. Savez je bio ključan i nužan faktor održavanja europske ravnoteže, a za njega je jamčila i Engleska.³⁵ Na Bečkom su kongresu odnosi bili uređeni s jedne strane prema principu ravnoteže i prema interesima velesila, a s druge strane je Metternich kao predsjedavajući Bečkog kongresa, osnivanjem Njemačkog saveza težio za jačanjem austrijskog utjecaja u njemačkim državama. Naime, ovakvu je politiku stvorio sve veći dualizam između Austrije i Prusije, koji je bio u stalnom porastu još od 18. stoljeća. Iako se desetljeća nakon Bečkog kongresa nazivaju „Metternichovom erom“, politička klima bila je prožeta međusobnom konkurencijom, i to upravo zbog propalog pokušaja središnjih njemačkih država da uz bok Austrije i Prusije stvore treću silu.³⁶

U godinama nakon Bečkog kongresa, najvažnije političko pitanje u Njemačkom savezu postaje pitanje ustava, koje je usko povezano s težnjom za stvaranjem jedinstvene nacionalne njemačke države. Metternich je u Njemačkom savezu stvorio tvorevinu koja bi spriječila ujedinjenje Njemačke na nacionalnoj osnovi, sačuvala prijestolja mnogih njemačkih kneževa i monarha te spriječila francusku agresiju. Velika je većina vladara država Saveza bila protiv uvođenja ustavnog uređenja, iako je uvođenje ustava predviđeno u aktima o stvaranju samog Saveza. Zapravo, uvođenje ustava bilo je Metternichovo maglovito obećanje, koje nikada nije imao namjeru sprovesti u djelo. Južnonjemačke države – Bavarska, Wurttemberg, Baden, Hessen-Darmstadt – bile su jedne od rijetkih koje su prihvatile uvođenje ustavnog uređenja, jer su vjerovalle da će ustavom uspjeti okupiti građanstvo oko prijestolja i zajedno sa njime pružiti otpor većim centralističkim državama. Međutim to ne začuđuje, pošto se većina njemačkih država osjećala ugroženim od strane Austrije i Prusije.³⁷ No, nakon 1818.-1820. na Majni počinje crta razdvajanja. S jedne strane nalazile su se države koje su okretale vlastitu politiku

³⁵ DUKOVSKI 2005: 51

³⁶ DIRLMEIER 1999: 162

³⁷ DUKOVSKI 2005: 51

ka konstitucionalizmu – Bavarska, Wurttemberg, Baden, Hessen-Darmstadt, dok su s druge strane Austrija i Prusija, koje su onemogućavale stvaranje narodnih skupština.³⁸

Prvi liberalni ustav donesen je 1818. u Bavarskoj, a tim stopama krenuo je i Baden dvije godine kasnije zajedno s Hessen-Darmstadtom. Sva tri ustava prihvaćala su monarhiju i očuvala prava krune, a najliberalniji je bio Wurttemburški ustav, koji se pozivao na stečevine Francuske revolucije. No, srednjonjemačke države bile su uređene na temelju načela legitimiteta u pogledu restauracije staroga režima. Naposljetku, Austrija i Prusija ostale su apsolutistički uređene, bez ustava. Ustavno pitanje postaje, uz pitanje ujedinjenja njemačkih država, najvažnije političko pitanje sve do 1848. godine.³⁹

Glavni nositelji ideje ujedinjenja bilo je obrazovano građanstvo, osobito ono mlade, koje je bilo duboko razočarano promjenom smjera Bečkog kongresa. Nadali su se slobodi i jednakosti, slobodnijoj politici te ono najvažnije – nacionalnom ujedinjenju. Prva politička organizacija studentske mladeži bilo je Đačko udruženje, a uskoro slijedi osnivanje Općeg studentskog udruženja s ciljem stvaranja liberalnog programa i nacionalnog jedinstva. Međutim, to je izazvalo reakciju konzervativnih snaga, iako isprva ne tako snažna i odlučna, ali nakon kongresa u Aachenu postaje sve oštrija. Restauracijske vlade kreću u napad na njemačke studente nakon što student Karl Sand izvrši atentat na ruskog špijuna i pjesnika Augusta von Kotzebue. Ubrzo nakon toga ministri država Njemačkog saveza, pod pritiskom Metternicha na rigorozne korake, izrađuju Karlsbadske zaključke, koje Savezna skupština prihvaća u rujnu 1819. godine. U tom kratkom periodu doneseni su i Zakon o sveučilištu, Zakon o tisku, Istražni zakon te Izvršni kazneni zakon. Taj je niz zakona omogućavao uplitanje Austrije u suverenost pojedinih država. Započelo je doba političkog zatišja koje će trajati gotovo dva desetljeća. Bila je to velika pobjeda Metternicha, a time je ojačan utjecaj Austrije unutar Njemačkog saveza.⁴⁰

4.2. Talijanske države

Remekdjelo Metternichove politike bila je austrijska misija očuvanja sigurnosti u Italiji, iako je ta misija potekla sasvim slučajno. Godine 1797. godine Austrija je kao nadoknadu za Nizozemsku dobila Veneciju, da bi je kasnije zajedno s Lombardijom izgubila u ratu s Francuskom. Oba su područja vraćena pod vlast Austrijskog Carstva 1814. godine te je

³⁸ DIRLMEIRER 1999: 161

³⁹ DUKOVSKI 2005: 51

⁴⁰ DUKOVSKI 2005: 52

proglašena Kraljevina Lombardija– Venecija. To je bio značajan potez Metternichove diplomacije, jer proglašenjem Kraljevine oba područja nisu više bila periferne provincije nego sastavni dio Carstva.⁴¹

Metternich je za Italiju bio predvidio organizaciju sličnu onoj Njemačkog saveza, također pod austrijskim predsjedanjem, no za ovu ideju nije uspio pridobiti cara Franju i talijanske kneževe.⁴² Pitanje Italije biti će u središtu Metternichove diplomacije i austrijske politike narednih četrdeset godina. Italija je služila Austriji kao opravdanje u očima drugih europskih vladara te su čak i brige koje je sa sobom donosila uvrštavale Austriju u centru pažnje čitave Europe. Tako je talijansko pitanje sačuvalo Austriju od diplomatskih kriza: Engleska je Italiju željela sačuvati od Francuske, a Rusija od Engleske, te su zbog toga bile popustljive prema Austriji. Također, Kraljevina Lombardija- Venecija je Austriji služila kao posljednja spona s idejom o univerzalnom carstvu. Zahvaljujući posjedima u Italiji, Austrija je postala sredozemna sila i dio Zapadne Europe, a dinastiji Habsburg omogućila da ne budu samo njemački vladari.⁴³

Još jedan od motiva za austrijsku prisutnost u Italiji bilo je „austrijsko pitanje“. Naime, Austrijsko Carstvo temeljilo se na tradiciji, na dinastičkim ugovorima te na međunarodnim ugovorima. Za Austriju je bilo bitno načelo zakonitosti vlasti, suprotno od nacionalnog načela kojega je proklamirao Napoleon. Nacionalizam je poricao zakonitu vlast te samim time ugrožavao temelje opstanka Carstva. Za Austriju, talijanski je nacionalizam bio nepomirljiv jer talijanski radikali nisu tražili nikakve ustupke: nisu nastojali pridobiti dinastiju, nisu željeli poseban status u Carstvu, nisu željeli ni historijsku afirmaciju pozivom na „lombardijsku željeznu krunu“. ⁴⁴

Iako je, ispočetka, talijanski nacionalni pokret bio malen i slab, njegova ideja kosila se s Metternichovim načelima i zato su on i njegov sustav stalno ratovali s njima. Kako je glavna tema Metternichove diplomacije bila austrijska prevlast u Italiji, to pokazuje i podatak da se većina austrijske vojske nalazila u Sjevernoj Italiji. Sukob između Austrije i talijanskih nacionalista simbolizira sukob dvaju različitih svjetova.⁴⁵

⁴¹ TAYLOR 1990: 45

⁴² ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 230

⁴³ TAYLOR 1990: 45-46

⁴⁴ TAYLOR 1990: 46

⁴⁵ TAYLOR 1990: 46

5. BALANSIRANJE IZMEĐU DVIJU SILA

5.1. Velika Britanija

Jedna od značajnijih Metternichovih osobina bila je konzervativno jedinstvo. Kako bi izbjegao djelovanje, uvijek se oslanjao na svoje lukavstvo, koje je objašnjavao na sljedeći način: „Austrija sve promatra s aspekta *sadržaja*. Rusiji je najvažnija *forma*. Britanija želi *sadržaj* bez *forme*... Naš je zadatak da britanske *neizvedivosti* spojimo s ruskim *načinima*.“⁴⁶ Naime, Metternichovo lukavstvo omogućilo je Austriji da se nađe u središtu kontrole zbivanja, pretvorivši silu koje se bojao – Rusiju, u svog glavnog konzervativnog partnera, a Veliku Britaniju u „posljednje sredstvo kojim će odoljeti iskušenjima ravnoteže snaga“.⁴⁷

Glavni Metternichov problem bio je to što je austrijsko približavanje Rusiji štetilo diplomatskim odnosima s Velikom Britanijom. Za Metternicha je Savez četvorice služio kao geopolitička sigurnost, osobito oslanjanje na britansku pomoć u očuvanju teritorijalne ravnoteže, dok je Sveta alijansa za njega imala funkciju održavanja unutrašnjeg balansa, oslanjajući se na pomoć ruskog cara. No, kako se Sveta alijansa sve više približavala sustavu europske vlasti i zadiranju u unutrašnju politiku ostalih zemalja, Velika Britanija odlučila se ograditi od Austrije, čime je Metternichova politika postala sve ovisnija o pomoći ruskog cara u obrani konzervativnih vrijednosti.⁴⁸

Metternichov kongresni sustav predstavljao je problem za Veliku Britaniju, Naime, Velikoj Britaniji nije odgovarao sustav europske vlasti, zbog toga što je previše sličio ujedinjenoj Europi. Sudjelovanje u europskoj vlasti nije bilo popularno mišljenje u britanskoj javnosti, tako je britanska vlada svoju rezerviranost iskazala odmah na prvom kongresu u Aachenu 1818. godine. U strahu od ponovne francuske hegemonije europskim kontinentom, Velika je Britanija željela Francusku držati na uzdi. Međutim, vladu u Londonu prevladao je dvostruki strah – strah od kontinentalnog uplitanja i jedinstvene Europe.⁴⁹

Najeuropskije orijentirani britanski državnik Castlereagh gajio je simpatije prema Metternichovoj diplomaciji i kongresnom sustavu. Castlereagh je, kao i Metternich, bio uvjeren da se nova agresija može spriječiti europskim forumom, kojemu je bio zadatak spriječiti nastanak novih kriza. Za razliku od svojih britanskih suvremenika, shvaćao je važnost

⁴⁶ KISSINGER 2000: 76

⁴⁷ KISSINGER 2000: 76

⁴⁸ KISSINGER 2000: 76

⁴⁹ KISSINGER 2000: 77

novostvorene ravnoteže snaga u Europi. No, britanska vlada zadržala se svog tradicionalnog mišljenja – kongresni sustav previše podsjeća na europsku vlast. Velika Britanija istupila je iz kongresnog sustava godine 1818. u Aachenu, a vlada je zabranila Castlereaghu prisustvovanje u svim idućim kongresima.⁵⁰

Odnosi Austrije i Velike Britanije bili su vrlo dobri, osobito zbog zajedničkog interesa očuvanja Osmanskog Carstva od ruskog cara. Englezi nisu marili za osmanske teritorije na Balkanu, ali su u ruskom približavanju Bosporu vidjeli ugrožavanje vlastitih interesa na Mediteranu. Iako sam Metternich nije sudjelovao u britanskim nastojanjima da se suprotstavi ruskoj ekspanzivnoj politici, potajno je podržavao Engleze. Njegova tajna i nadasve pažljiva diplomacija – prihvaćanje europskog jedinstva te balansiranje između ruskih i britanskih interesa – pomogla je Austriji da ostane pri zaštiti svojih interesa na istoku.⁵¹

5.2. Rusija

Metternich je u svojoj vanjskoj politici često naglašavao kako je za mir u Europi potrebna stabilnost njenog zapada. Smatrao je da glavna opasnost još uvijek prijeti iz Francuske. Međutim, Metternich je bio u krivu, jer je Francuska bila daleko od svog zenita te više nikada neće izraziti želju za europskom hegemonijom. Glavna opasnost za opstanak Austrije prijetila je od strane njene najveće konzervativne saveznice – Rusije. Najtežim problemom za Austriju pokazalo se istočno pitanje, koje je još u 18. stoljeću postalo natjecanje između Austrije i Rusije u prisvajanju teritorija Osmanskog Carstva.⁵²

Godine 1812. Rusija je izbila na Dunav, a s nekom novom stečevinom opasno je prijetila prekoračiti preko. No, Dunav je Austriji bio jedina ekonomska veza sa vanjskim svijetom te kad bi Austrija dopustila Rusiji da uzme ušće Dunava, to bi označilo kraj austrijske samostalnosti. U godinama nakon Bečkog kongresa, Metternich je isključivao bilokakvu daljnju podjelu osmanskog teritorija. Osmansko je Carstvo postalo Austriji slično: obje su se države u obrani svojih interesa pozivale na načelo legitimnosti, a ne na vojnu silu. Austrijski publicist, ujedno i osoba koja je Metternichu davala ideje, Gentz napisao je 1815. godine: „Kraj turske monarhije mogla bi austrijska monarhija nadživjeti samo kratko vrijeme.“⁵³

⁵⁰ KISSINGER 2000: 77-78

⁵¹ KISSINGER 2000: 80

⁵² TAYLOR 1990: 47

⁵³ TAYLOR 1990: 47

Zasigurno najveće dostignuće Metternichove diplomacije bilo je obuzdavanje ruskih ambicija na istoku Europe. Naime, uspio je očuvati mir između Austrije i Rusije te ujedno i spriječio rusko širenje na Balkan. Metternich je svojim preuveličavanjem *opasnosti od revolucije*, koja je prijetila iz Francuske, te *prodorom radikalnog nacionalizma* uspio rusku pažnju skrenuti s Dunava i Carigrada. Tako je Metternich zahvaljujući načelima Bečkog kongresa i Svete alijanse, uspio Aleksandaru I. te kasnije Nikoli I. skrenuti pažnju od dobitaka koje je Rusija mogla osigurati na istoku.⁵⁴

Na kongresu u Veroni 1822. godine dolazi do prvih većih nesuglasica između sila Svete alijanse – Austrije i Rusije. Kongres je sazvan u cilju rješavanja pitanja grčke nezavisnosti te revolucionarnih zbivanja u Španjolskoj.⁵⁵ Nakon što je na nacionalnom kongresu objavljen *Proglas o nezavisnosti Grčke*, započeo je dugogodišnji rat za oslobođenje od Turaka. Osim što je Grčka dobila nezavisnost 1830. godine, rat je bio uspješan i zbog toga što je na grčkom pitanju došlo do sloma jedinstva konzervativnih sila. Dok je Rusija bila na strani Grka, Francuska i Velika Britanija priskočile su Rusima u pomoć zbog pritiska javnog mnijenja na njihove vlade. Metternich se, kao dosljedan pobornik načela legitimiteta, zalagao za podršku Osmanskom Carstvu. Nakon temeljnog razmatranja i zbog sumnjivih posljedica jačanja ruskog utjecaja na Balkanu, Metternich je stao u obranu legitimne sultanove vlasti. Međutim, suprotna je strana bila jača zahvaljujući ruskoj vojnoj intervenciji.⁵⁶

Metternich je vrlo vješto koristio revolucionarna zbivanja kako bi odvratio pozornost ruskih careva od ekspanzije na Istok. Kongres u Veroni, osim što se bavio grčkim pitanjem, također je poslužio radi postizanja dogovora oko intervencije protiv liberala u Španjolskoj. Samim time, ruski car Aleksandar I. skrenuo je pažnju sa Istoka, a Metternichu je skretanje kasnije poslužilo u poboljšanju odnosa s Britancima. Naime, rat za Grčku nezavisnost izazvao spor između Austrije i Britanije, no Britancima je skretanje ruske pozornosti sa Bospora bilo od iznimne ekonomske važnosti. Godine 1825. „trik“ skretanja pozornosti trebalo je ponoviti s novim i konzervativnijim ruskim carem – Nikolom I. No, Nikola je iznevjerio konzervativna načela te je poveo rusku vojsku preko Dunava prema glavnom gradu Osmanskog Carstva. Takav razvoj događaja, ponukao je Metternicha na planiranje saveza s Velikom Britanijom protiv Rusije. Međutim, ispostavilo se da nije Anglo-austrijski savez taj koji će spasiti Metternichov sustav već, paradoksalno, revolucija u Francuskoj 1830. godine, koja se proširila

⁵⁴ TAYLOR 1990: 47-48

⁵⁵ ZOLLNER, SCHUSSEL 1997: 232

⁵⁶ *Povijest svijeta: Od početka do danas* 1977: 561

na Italiju, Njemačku, Poljsku te Belgiju. Time se opravdao Metternichov dugogodišnji konzervativni strah i još je jače istaknuta pogreška ruske intervencije na istok.⁵⁷

Pokazalo se da je osvajanje Osmanskog Carstva zadatak koji nadilazi ruske diplomatske i vojne vještine. Ruski su državnici zaključili kako u ovome trenutku cjelovitost i stabilnosti Osmanskog Carstva predstavlja potrebu. Godine 1833. u Mnichovom Hradištu sastao se Metternich s ruskim carem Nikolom I. Ponovno je uspostavljen konzervativni savez između Austrije i Rusije, a dogovor je bio na dvostrukoj osnovi: borba protiv revolucija u Europi te neuplitanje u teritorij i politiku Osmanskog Carstva. Ovim je dogovorom Austriji zajamčena sigurnost, što je i bio Metternichov dugogodišnji cilj, a sam je dogovor simbolizirao osnovu njegove daljnje politike. Također, dvije sile dogovorile su se da će voditi negativnu politiku na Balkanu, odnosno neuplitanje u politiku balkanskih država. Na takve je ustupke ruski car bio potaknut monarhističkim uvjerenjima te općim otporom na koje bi naišlo bilokakvo širenje na Balkan. Bila je to pobjeda Metternichove diplomacije nad ruskim carem. Metternichova politika i politika njegove Austrije upravo se temeljila na konzervativnom prijateljstvu s Rusijom, a tom se konzervativnom savezu priključila i Prusija.⁵⁸

Metternich je uspio obuzdati ruske careve u iskorištavanju pozicije na Balkanu i istoku Europe. Takvo će stanje trajati tri desetljeća, no istočno pitanje time nije bilo riješeno. Potaknuti nezavisnošću Grčke, nekoliko balkanskih država krenulo je u borbu za oslobođenje od turske vlasti. Borba za nezavisnost kosila se s Metternichovim sustavom, koji se godine 1815. obvezao na održavanje *statusa quo* u Europi. Metternich je uvidio da pokreti za nezavisnost koji su tada bili usmjereni protiv Turske, već sutra mogu krenuti protiv Austrije, što se naposljetku i dogodilo. Na kraju, sami ruski carevi koji su inzistirali na legitimizmu, jedva su čekali upotrijebiti vojnu intervenciju kako bi ostvarili svoje ekspanzivne ambicije. Pokrene li ruski car svoju vojsku, nitko, posebno Austrija i Velika Britanija, nije vjerovao da će Rusija održati *status quo*.⁵⁹

⁵⁷ TAYLOR 1990: 48

⁵⁸ TAYLOR 1990: 48-49

⁵⁹ KISSINGER 2000: 79-80

7. ZAKLJUČAK

Klemens von Metternich činio je sve kako bi oslabljeni položaj Austrije nakon Napoleonskih ratova učvrstio pred europskim državama. Snaga njegove Austrije nije bila u vojsci, nego u vještoj i lukavoj diplomaciji. Svojim diplomatskim vještinama uspio je Austriju učiniti europskom potrebom te ključem za očuvanje mira u Europi. U literaturi često nazivan i „europskim kočijašem“ sam je Metternich tvrdio da je ponekad vodio politiku cijele Europe, a ne samo Austrije. Naravno, zahvaljujući njegovom kongresnom sustavu i vještom balansiranju između sila, to nije bilo daleko od istine.

Metternichova pretpostavka da će glavna opasnost za opstanak Austrije zaprijetiti od strane Francuske bila je pogrešna. Glavna opasnost opstanku prijetila je od strane Rusije, te se najtežim problemom pokazalo istočno pitanje. Međutim, svojim je umijećem uspio glavnu geopolitičku prijetnju – Rusiju – obuzdati od daljnje ekspanzije na istok, koja bi ugrozila interese Austrije na Balkanu. Kao što smo i vidjeli, to mu je pošlo za rukom pozivanjem na ideološke opasnosti te je sazivanjem kongresa često skretao pažnju ruskih careva od ekspanzivnih ambicija. Njegov se sustav tek u današnje vrijeme može bolje prosuditi, a sam je smatrao da će raspadom sustava doći i do raspada Europe.

Značajke Metternichovog konzervatizma možemo predočiti u dvije točke; kao prvo, stabilnost unutar samih država te kao drugo, stabilnost između drugih država. Tako možemo zaključiti da je status velikog državnika stekao vođenjem vanjske politike koja je nastojala održati i učvrstiti europsku ravnotežu snaga. Godina 1848. označava kraj balansiranja kojim je Austrija iskoristila konzervativne interese za održavanje *statusa quo*. Metternich je uklonjen sa scene. Europski koncert past će zbog istočnog pitanja, a s njime će se urušiti cijeli međunarodni sustav, koji je sagrađen na Bečkom kongresu te održavan intervencijama Svete alijanse.

Prilikom odabira teme, bio sam upućen u Metternichovu sposobnost u vanjskoj politici, no to se odnosilo samo na Europski koncert i istočno pitanje. Daljnje istraživanje još me više zaintrigiralo za ovu temu jer nisam bio svjestan njegovih diplomatskih sposobnosti. Sposobnosti kako si je priskrbio „vlast“ nad njemačkim i talijanskim državama, sposobnost iskorištavanja Britanaca za svoje interese protiv Rusa, sposobnost očuvanja Austriji statusa velesile, iako je bila daleko od toga, te sposobnost diktiranja europske politike. S razlogom se razdoblje od 1809. godine, kada je došao na vlast, do 1848. godine, kada je dao ostavku, zove razdobljem „Metternichove ere“. Jedno je sigurno, Europa može zahvaliti njemu i njegovom sustavu na jedno od najduljih razdoblja mira.

8. IZBOR IZ BIBLIOGRAFIJE

8.1. Literatura

Povijest svijeta: Od početka do danas, Zagreb: Naprijed, 1977.

ROBERTS, J.M. (2002.) *Povijest Europe*, prev. N. Batinović, Zagreb: AGM

DUKOVSKI, D. (2005.) *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća*, Zagreb: Alinea

KISSINGER, H. (2000.) *Diplomacija*, prev. J. Grubić, V. Tomoć, Zagreb: Golden marketing

OKEY, R. (2001.) *The Habsburg Monarchy c. 1765 – 1918*, London: MacMillan Press LTD

TAYLOR, A.J.P. (1990.) *Habsburška Monarhija 1809 – 1918*, prev. O. Lakomica, Zagreb: Znanje

ZOLLNER, E., SCHUSSEL, T. (1997.) *Povijest Austrije*, prev. V. A. Dujić, S. Ledičić, Zagreb: Barbat

DIRLMEIER, U. (1999.) *Povijest Njemačke*, prev. V. A. Laco, S. Perković, Zagreb: Barbat